ДОРОГА

Ч. 11. ЛИСТОПАД Р. VI.

1 9 4 3

МОДЕРНИЙ БУЛЬВАР

Піснями серця перепоєні наші душі і наш край. Але тепер послухаймо могутньої пісні розуму. Підемо за нею широкими, модерними бульварами міста - столиці.

По цей бік і по той бік височезні будівлі: окремі такти пісні. Вони стоять рівними рядами, виструнчені, мов вояки на звіті. Є різниці між окремими кам'яницями, а все ж є якась одна загальна, спільна всім думка у них. Великих відхилень стилю не допускає комісія, що слідкує за виглядом міста.

Поміж двома рядами домів кам'яні пішоходи, рівні і чисті. На них не вільно свобідним паперцям робити прогулянки під подувом вітру. На те є замітачі і на те є суворі приписи, що забороняють кидати усякий непотріб на вулицю, особливо ж на пішоход. Навіть ходьба в години посиленого руху означена точним розумним наказом: праворуч пливе людська течія в однім, ліворуч — у противнім напрямі. Жива ріка в ґранітових берегах! І сама їздня — це ж плід довгих і докладних міркувань і обчислень. Кожен камінь обтесаний у рівну геометричну форму і вставлений в означене місце і приписаним способом на відповідно приготованім підкладі дрібного шутру і піску. Рівнобіжними прямими виблискують трамваєві рейки. На перехрестях вони прорізані поперечними рейками, мов на зшитку учня, що має ознайомитися з рівністю однобічних і протилежних кутів. Неначе примари несуться над головами залізні птиці літаків і по вулиці мчать дивні виплоди розуму: самоходи, електричні трамваї. Вони, ті автомати, це володарі бульвару. Щоб життя не плуталося їм попід ноги, знову ж розумний наказ забороняє такими бульварами їздити кінним запрягом. А людям дозволено переходити тільки в означених місцях. Широкі білі лінії або цвяхи вказують рівну стежку, а кольорові знаки на вежі або рука поліциста дають команду.

Ґраніт, залізобетон і машини — це царство, що твердою стопою придавило вільну колись і живу природу. І неначе бранці в тріюмфальнім поході переможця, біжать ряди топіль, та не так, як їх вітер посіяв і земні соки та сонце зростили, але там, де їх згідно з обдуманим, розумовим пляном, нарисованим на папері, посадили і під одну міру підстригли. Травичці заборонено, як і людям, сходити там, де добра воля і ласка Божа. Зелений рівно кошений моріг, прочищений від самовільного жовтого кульбабиного цвіту, білозірок і стокроті, лиснить штучною росою водограю, обведений залізною решіткою. Життя у в'язниці! І те, що — здавалося б — ніяк не дасться замкнути в твердих законах, всі небезпечні для людських сердець, для уяви і пристрасти покуси, що виглядають і манять з-поза виставових шиб, усі ті солодкі присмаки і легкі і теплі тканини, уся ця гра узорів, барв і обіцянок, — і те скорене розміреному порядкові. На команду, в один час відчиняються крамниці, і на команду в одну годину гаснуть їх облестиві світляні підмови. Тільки машинізований людський голос далі стелиться вулицями, мов пестливий літній туман річними ярами: пісня про кохання із грамофонової пластинки, передавана гучномовцем.

Бульвар великого модерного міста — це тріюмфальна пісня перемоги числа і розуму над життєвим свавільством, над ірраціоналізмом. Бульвар модерної столиці — це в ґраніті й залізі і в точно обчисленім русі втілена розумна мисль людини, що владно діє в мертвій матерії.

„СВІТЕ ТИХИЙ, КРАЮ МИЛИЙ"

Своєрідною протилежністю до великоміського бульвару є вільний степ. Це дика самоволя життя, самоволя рослин і тварин. Якість межі тому буянню проводять тільки умовини підсоння: зимою відпочиває або дрімає життя, щоб прокинутися весною і топитися у поводі зелені і цвіту. І другу межу буянню дає взаємна боротьба за місце на землі і за доступ до сонця. А так — це царство диких трав і диких табунів, сліпої волі жити і множитися, це царство ірраціоналізму.

Аж оце згодом плуг хлібороба переорює перші, людською свідомістю наказані, розумні межі. На сторожі їх стають нові кріпості: селянські білі хатки. Навкруги них розцвітають молочним цвітом вишневі сади, і тихі верби схиляються над плесами ставів. На пагірках крутяться крила вітряків, наявні знаки того, що найбуйніший кінь, степовий вітер — і той час-до-часу впрягається в розуму службу людини.

Та цей український світ — це ще не світ розуму, що його бачимо в великім модернім місті. Це світ — молодої душі. В ній діють різні сили: воля, почування і розум — і всі разом дають оту чарівну, справді людську симфонію. В тім сердечнім світі правлять теж розумні звичаї, що стають рідним законом. Той світ визнає одну непорушну мораль. Він відвертий також для найвищого плоду розуму, для науки і техніки. Кожен рік означає там поступ і в будівлі хат і в обробці нив. Навіть „неверстові, а вільні, святі" шляхи, що їх оспівував Шевченко, роблять місце залізничим рейкам і автострадам. Це прямування до розумного життя, до повільної раціоналізації.

З того світу молодої ще, не скам'янілої, душі народжується своєрідне, українське місто. Воно виростає органічно з душевного багатства нашого життя. Ось село Кирилівка, добре знане нам із життєпису Шевченка. Воно в час, коли ще не було колгоспів, росло собі по-божому і розросталося. В 20-их роках мало вже понад 10 тис. населення, мало українську гімназію, вчительський семінар, як добре галицьке повітове місто. А все ж Кирилівка не втратила характеру села. Такий перший щабель у наше місто.

Та були вже і стотисячні міста, що скидалися на великі розбуялі села. Ось зразком може бути Полтава. Це другий щабель угору. І вкінці маємо святе для кожного українця місто — Київ, велику столицю, зроджену не з міжнародного духа, але з української душі. Большевицькі часи своїми американськими будівлями покалічили, але не затерли обличчя цього міста. Коли під'їжджаєте до нього здалеку, то бачите золоті копули церков і зелені копули дерев. Велика столиця, — а все ж така близька до Бога і до природи.

МИСЛЬ І МІСТО

Такий наш шлях до нашого українського міста.

Молоді читачки і читачі! Ви вже певно самі відчули, що йде тут про значно глибші справи, а не тільки про місто, як про більшу і багатшу людську оселю. Місто — це осередок життя народу, це так як його голова і мізок. Звідтіля виходять накази і побуди телефонічними і телеграфічними дротами по всьому краю, неначе накази і побуди розуму і волі нервовими проводами. Сюди ж до міста збігаються і відсіля розподіляються всі достатки і скарби краю по залізничних і автострадних дорогах, неначе кров по жилах організму. Тож справа нашого міста — це справа зосередження нашої мислі і волі і створення нашого життєвого центра, це справа перетворення народної плазми в упорядкований організм.

Ясно, що вороги українства не допускали нас до міста і його організованих форм. І на заході і на сході міста були наші і ненаші. Це наслідок свідомої політики польської і московської. Нам не давали суспільно дозрівати, але насильно тримали в незрізничкованій сільській первісності.

Були й спроби урбанізації, себто омістовлення українських земель, напр. Донеччини. Але ж знову це робив большевицький займанщик у своїм власнім інтересі. Большевики спішно насаджували чуже місто на нашій землі. Такі міста — це були штучні витвори, не зроджені з наших потреб і нашої крови. До тих міст сунули валки чужих організаторів, інженерів майстрів, — і валки українських робітників, зігнаних штучним голодом із наших сіл. Це не були наші міста, це були свідки нашого каліцтва і свідки насильства над нашим життям.

Є ще й у нас самих внутрішній ворог нашого нормального розвитку. Це страх перед розумною організацією, що завсіди вимагає суворої дисципліни, ладу, а кожну людину ставить на своє місце. Таким ворогом нашого росту вгору є бунтарські завороти з дороги, що раді б бачити нас завсіди в первіснім хаосі, а не в ясній і розумній формі. Це анархічні тенденції життя, що нераз прикриваються у нас чужими мудростями. Так було 25 літ тому, коли рідна анархія прикрашала себе і оправдувала чужими московсько-інтернаціональними кличами. Коли ж ті гасла збанкрутували серед українства, тоді прийшли нові, що ми з ними знайомилися підчас останньої прогулянки по крикливих духовйх базарах (гл. „Дорога" ч. 10).

Все те, може, для когось теплі кожухи, але в кожнім разі не на нас вони шиті. Десь у середній чи західній Европі життя величезної більшости населення проходить у такім царстві розуму і числа, серед таких модерних бульварів, що то до них саме нині ми приглядалися. Там шукають повороту до села, до природи. Але нам, що ще починаємо розбудовувати свою мисль і своє місто, для нас проповідь ірраціоналізму, моральної безкарности, розгону для розгону і чину для чину, байдуже чи розумні вони і доцільні, — для нас усе те велика небезпека і прикривка нехіті до розумних форм, що вимагають твердого зусилля і дисципліни.

Ми, що шукаємо своєї мислі і добуваємо своє місто, мусимо навчитися цінити саме розум: — творця і організатора сучасного міста. І мусимо навчитися користуватися ним і його плодами. Бунт проти розуму для молодого народу — це дуже передчасна справа, а всі гасла того бунту це „великих слів велика сила", — як казав Шевченко і прислона рідної анархії в душах і в житті.

М. Іванейко.

МІСЯЦЬ ШКОЛЯРА

Листопад, славний місяць, назначено місяцем середньо-шкільника. Заговорили про юнака-школяря, часописи, складаються заяви про обов'язок громадянства супроти молоді, яка виховується і вчиться; про віру в неї і надію на неї.

На сторінках буття і змагань нашого народу завжди сяяли самоцвітами буйні пориви молоді. Завжди горіла вона гарячим вогнем Ідеї; тисячний раз засвідчила життям своїм і смертю славною безмежну любов до народу й батьківщини. По всій історії і по всій землі нашій — крицеві пам'ятники цього. Доля батьківщини — найвищий закон нашої молоді; золоте сонце на блакитному небі і святий Володимирів знак — її ідеал. І з любови, з глибини серця виростає ій, як мрія, образ сонцесвітлого майбутнього і море прапорів... сурми славних перемог... безмежне, найбільше щастя. Як легко й солодко для тієї мрії класти життя! Це одна сторінка.

А друга не горить золотим полум'ям захоплення: вона холодна, твереза, розумна. Вона не бачить візії золотого сонця на небеснім блакиті. Для неї мрія — реальне життя. І каже: для ідеї не лише вмирати треба, але й жити, а це інколи трудніше. Ідея, — каже вона, — має тілом стати, золота мрія — дійсністю, на землі. А та дійсність — машина державної організації, „Рідний вулик“, як хтось назвав. Яка складна це машина! У ній прапори й сурми лише про свято. А будень в неї — вічний рух міліонів колісцят, не золотих, а простих залізних, інколи маззю облитих, щоб гладше йшли. Перед очима розуму складний апарат державного життя. Правління на чолі і міліони службовців; промисел і стільки ж учених, конструкторів, техніків, робітників; торгівля, шкільництво, правосуддя, дбайливість за народне здоров'я, комунікація, збройна сила. Тільки усе це разом, у гармонійній співгрі, — це та золота мрія, але в реальності.

Кому мріяти, горіти й готовим бути головою наложити, як не молоді? Такий предвічний закон.

Але тій же молоді й буднем жити треба для свого Народу. Той будень наказує працювати кожному на своєму місці з якнайкращим умінням, з сумлінністю й посвятою. Цього вчить школа. Без готовости жити й творити такий будень — даремна готовість класти життя. Одна й друга готовість — жертва для Батьківщини. Обидві вони разом — синтеза патріотизму.

Як мало нашої молоді має змогу у воєнній хуртовині вчитись у школі. Та, що має те щастя, мусить його якслід оцінити. Батьківщині треба безконечно багато добре вивчених, у кожній ділянці підготованих громадян. Це розуміє наша молодь. Вона виконає свій обов'язок. Буде гідною того славного місяця, що став її місяцем.

ГРИГІР ЛУКІВ

УГОРУ

Підіймайтесь на крилах угору,
Ген — у простір, у синю далінь,
Там, де вічні пишаються зорі,
Де не знають одвіку жалінь.

Підлітайте орлом сизокрилим
Ген, над гори, степи, над поля,
Там, де хмари півнебо закрили
Із вітрами говорять, шумлять...

Загартуйтесь і тілом і духом —
Затисніть до змагання уста:
Там далеко, в огні заверюхи
Повстає полум'яна мета!

ПЕТРО КАРПЕНКО-КРИНИЦЯ.

МИ

О, ні, нам не слались шляхи без вибоїн,
Лиш люто стогнала покорчена гать,
У штормах росли ми, дружили з журбою
Й горіли, як вежі над краєм горять.

Нещастя-тортур невмолима безодня
Нас в ріднім краю зустрічала вогнем,
Та йшли ми, щоб стріти буремне Сьогодні
Й сказати усім, що ми є, ми живем.

М. ДЯЧЕНКО.

О, ВІТРЕ!

Хиба ж не чуєте? — Дзвенить метальǃ..
І хоч у полі лячно крук закрякав,
Ну що ж, що будні вщерть закрила мряка?
Нехай собі! — Співає кута сталь!

О, вірте. Вірте. — Будні стануть святом —
Блаженні — їх напруга, тугість, гарт!
То ж не кажіть, що Богом їх заклято.
О, знай — чим тяжчий будень — більше варт!

ЛЬВІВСЬКИЙ ЛИСТОПАД

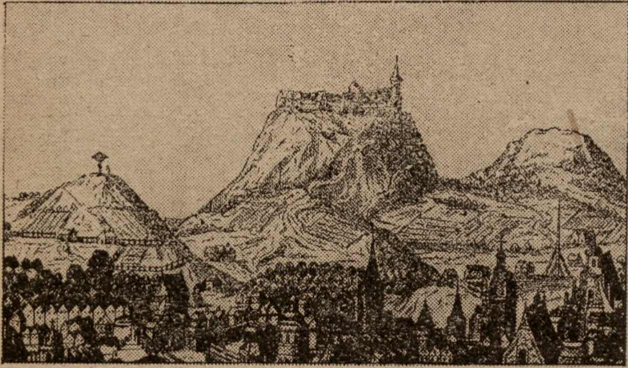
Рис. В. Форостецький.

СТАРИЙ ЛЬВІВ

Львів належить до молодих міст у нашій країні. Першу звістку про нього подає Галицько-волинський літопис з нагоди пожару Холма в 1255 р.: „Таке було полум'я, що з усієї землі бачили заграву, що і зі Львова дивлячися, бачили по полях белзьких, задля горіння сильного полум'я". Як вказують археологічні останки, розкинені по львівських полях, в околиці теперішнього міста були здавна людські оселі; згодом розвиток заселення, комунікації і торгівлі спричинив появу більшого міського осередку. У кітловині над Полтвою сходилися торгові шляхи з усіх сторін: зі сходу від Києва, з заходу від Перемишля, з півночі від Холма, Белза і Володимира, з півдня від Карпат, — на цьому перехресті виникло місто.

Назва Львова зв'язує початок міста з іменем князя Льва, сина короля Данила. Але не знаємо напевно, чи місто заснував сам Лев, чи може Данило для звеличання імени сина; щоб забезпечити свою державу від татар, Данило ставив багато укріплених городів у різних сторонах своєї держави.

Небагато переказали нам літописи з історії Львова. Місто від початку жило тривожним, небезпечним життям. Літопис оповідає, що в 1261 р., за наказом татарського хана Бурондая, Лев мусів „розметати Львів", тобто розкинути укріплення

Вид Львова з ґравюри Пассаротті, початку XVII ст. Наліво — з хрестом гора, де був княжий замок — посередині пізніший польський замок,— направо Гора Льва.

львівського замку. Але в недовгому часі Львів віджив знову і став таким сильним ґородом, що татари не відважувалися його добувати. Під 1283 р. літописець пише, що хан Телебуґа „пішов на Львову землю, на ґород Львів. І стояли у Львовій землі два тижні, добували харчі, не воювали. І не давали ані вилізти з ґорода за поживою, одних убивали, других брали в полон, інших обдирали і пускали нагими і ті від морозу вимерли — і зробили всю землю пусткою". В 1287 р. Телебуґа знову ходив під Львів. Пізніше Львів знайшовся в огні боротьби між Польщею та Литвою. У квітні 1340 р. польський король Казимир напав на Львів, добув замок, забрав звідси скарби князів, а ґород казав спалити. На Львів нападали також литовські війська.

В якому місці лежав князівський ґород, тобто замок, про це давні літописи не говорять нічого. Новіші наукові досліди виявили, що замок стояв там, де тепер є плянтації Високого Замку, але не на всьому узгір'ї, а тільки на крайній західній горі, що стрімко опадає до Замкової вулиці. В давніх часах цей горб був відділений від решти височини глибоким яром і мав вид стіжка. Тепер є тут домик городника, штучна печера та квітники.

Ця гора була з природи оборонна, бо узбіччя її спадали стрімко на всі сторони. На її верху виставлено князівський замок. Історик Львова з XVII ст., на основі давніх переказів, описує заснування ґорода. Князь Лев побачив оборонну гору, яку долом оточували кітловини, вкриті лісом, а доступ до неї був дуже тяжкий; тут він побудував тимчасовий ґород із пнів дерева, які там зрубано, обвів засіками і сильними частоколами. Найвище місце ґорода в тих часах звалося „дітинець". Довкола гори ішов високий вал, а на ньому були „заборола", тобто стіни, складені з дерев'яних зрубів, або „городниць", Посередині стояв мабуть „стовп", вежа з тесаного дерева або мурована (так, як це оповідає літопис про Холм), будинки для залоги, сховища на майно і може невелика церковця-каплиця. Зіморович каже, що Лев звіз туди свої скарби і жив в цім замку одну зиму; але гострі вітри, що віють все на цій горі, примусили його перенести свій двір до нижчих частин ґорода.

До наших часів з цього горішнього замку не залишилося нічого. Як видно з малюнку в XVII ст. гора була пуста, позбавлена рослинности; звали її Лисою Горою або Кальварією; поставили тут хрест і побожні львов'яни ходили сюди на прощу. У новіших часах, в 1838 р., гору сплянтовано, засипано яр, що відділював її від другої гори, де стояв польський замок, та засновано тут плянтації; тоді вибудувано також штучну печеру, що має дату 15 серпня 1841 р.

Гора, на якій стояв князівський замок, спадає до заходу до тераси на Замковій вулиці. Тут була нижча частина ґорода, призначена на оселі всієї людности, т. зв. „нижчий" або „окольний ґород". Його укріплення складалися також із валів і частоколів і оточували горб півколом та сходили десь до теперішньої Жовківської вулиці. В 1900 р. відкрито тут підземний хідник, півтора метра заввишки, що веде від цього узгір'я впоперек через вул. Татарську і Жовківську і виходить на Бальонову вулицю; з яких часів цей перехід — цього не вирішено.

Осереднє місце в нижчому ґороді займав князівський двір. Є здогад, що він стояв вище церкви св. Миколая, на горбі, що звався Будельниця. З літописів про цей двір знаємо те, що тут була князівська скарбівниця. Король Казимир, як добував Львів в 1340 р., забрав звідси скарби князів: дві корони, престіл висаджений золотом, князівський плащ, дорогоцінні золоті хрести і ін.

Перед князівським двором стояли оборонні ворота і від них ішла дорога вниз і тепер є тут вуличка Під брамкою. Вона вела до торговиці, місце якої вказує Старий Ринок. Це найстарша торговиця Львова. Тут сходилися торгові шляхи з усіх сторін. Жовківська вулиця звалася тоді Волинською дорогою: вона вела до Володимира на Волині, і далі на Луцьк та Київ. На захід, на Городок, вів шлях до західних країн. З півдня, від Галича, приходив чорноморський крам. На Старім Ринку відбувалися великі торги, в яких брали участь і місцеві купці і „гості" з Греції, Німеччини, Угорщини, навіть з далекої Азії.

Під князівським двором, коло торговиці і далі, стояли доми і двори міщан і бояр, серед садів і ґородів, а між оселями підіймався ряд церков і манастирів. Українці творили тоді більшість населення Львова. Під самим князівським двором була церква св. Миколая, яку знавці уважають найстаршою церквою Львова. Поруч з нею стояв старовинний манастир св. Онуфрія, нижче церква св. Теодора, далі при Жовківській вулиці церкви св. Параскеви - П'ятниці, Воскресення, Спаса. Були тут також католицькі костели — Івана Христителя, Марії Сніжної, та три вірменські церкви. У старому Львові збиралися купці і ремісники з різних країн, зі сходу і заходу, — всі знаходили захист і опіку під владою українських князів.

І. К.

На обкладинці Княжий замок у Львові. Рис. В. Форостецький.

ІВАН БОЧКО.

СПИТЬ МОЯ ВУЛИЦЯ

Спить моя втомлена вулиця,
Гамір стодзвонний завмер
Ніч тільки зорями жмуриться,
Пізно працюю тепер.

Стих і годинник у пірванім ритмі
Пізню годину на вежі відбив
І в тихій вечірній молитві
Вулицю снами накрив.

Любо підслухую знижену тишу,
Рушитись навіть не смію ніде:
Вітер ізлегка каштани колише
Десь на двірці паротяг загуде...

Мило сидіти в казкову цю пору.
Радує тишею плесо нічне,
Місяць сміється у вікна знадвору
Вже незабаром світати почне.

Зорі осиплються з сутені неба,
Тихо поблідне в тумані безкрай
І схиляться буднів турботи до тебе,
Кликнуть із вулиці: миттю вставай!

Олена Степанів

ДНІСТРОВИМ ШЛЯХОМ

В останніх роках до цієї світової війни розвинувся був дуже каяковий спорт на водах незрегульованого, але найбільшого водного шляху Галичини — Дністра.

В журналах з цього часу нераз читаєш описи таких прогулянок.

— Їдеш і як у казці, несподівано, за закрутом виходять щораз то інші краєвиди, води Дністра міняться барвою високих берегів яру, рідна мова дзвенить при зустрічі з селянами, їхня гарна одежа манить. Приспані міською працею м'язи випружуються, гріються на сонці: смаглюють від вітру спрагнені простору й повітря груди, заспокоюються нерви від виду легко хвилястого, як подільська плита, плеса ріки...

„Гей ріко, однакі наші шуми, — в тобі пісні грають, в мені думи!" —

Так їдеш, і думка нав'язує до того, що вже давно минуло... — Човни князів, гордовитих бояр-купців, своїх і чужоземних, наладовані чорноморським і східним крамом, ідуть у Галич збувати привезене добро, то знову серед небезпечних загрозливих життю пригод спішать з поворотом за новим крамом в Білгород [1], а може й далі, на Крим та наддунайські порти.

...Коріння, смокви, цитрини, вина, шовки, риби, срібло. Ґодішні люди нерівня нинішнім: тверді загартовані, вперті, бутні, сміливі, очайдушні — то сильні люди вільних широких просторів, степові, як степовий характер Дністра.

Замикаються очі під жалібне цвиління води, сниш і мов живі з'являються образи давно-минулих днів...

А козаки? Заходили вони коли на Дністер?

Нема відповіді.

Тільки купці з цього часу пливуть долі за крамом над Чорне море.

Так у князівській давнині, менше за козаччини, тобто у европейськім середньовіччі і на початку нововіччя, Дністрові води мали майже виключно характер торговельного шляху, який посередничив між Сходом і Заходом, в першій мірі в транспорті східних продуктів і виробів у Галич, Львів, на Волинь та далі на захід і в Прибалтику.

Не затратив Дністер свого господарчого значення й опісля — у 18 і 19 сторіччі. Тільки обіднів. Він не любується вже запашними дорогоцінностями Сходу, але несе важні, часто й нетесані дерев'яні стовбури, также каміння, то знов відроджується в транспорті золотистого збіжжя. Транспорти ідуть ґалярами [2], що могли плавати лише в середній течії нашого Дністра і не в лимані чи на морі.

Дорога вгору ріки була дуже важка. Голювання ґаляри вимагало багато зусиль та труду. Купець тратив на часі і на грошах, бо мусів вирубувати та корчувати прибережні дерева й кущі, щоб можна було свобідно плисти. Тому то він радше продавав зі стратою ґаляру при гирлі ріки, щоб не завертати її назад проти води.

Час транспорту Дністром від Розвадова до гирла Збруча тривав 8 днів, а вгору ріки навіть 2 тижні. Менші ґаляри від Розвадова до гирла Дністра їхали 25—30 днів, а проти течії 8 тижнів і то за допомогою вітрил в долішній течві ріки.

Львівський купець Фр. Бауер перевіз був у 1804 р. великий вантаж збіжжя з Розвадова до Маяків, а звідтам 1460 сотнарів товару вгору ріки. Видно, що мимо всіх труднощів, транспорт цим шляхом мусів оплачуватися, бо у цьому ж році прибуло з Галичини до Одеси аж 94 транспорти сільськогосподарських продуктів Дністром, хоч російський уряд противився тому.

Контракти достав Дністром на схід складали на ярмарку в Улашківцях біля Чорткова і тут вирішувано також про число ґаляр в зв'язку з кількістю вивожуваного збіжжя. До Росії, крім збіжжя, висилано стручкові рослини, навіть брунатне вугілля (короткий час) з підколомийських копалень.

Якщо збудовано більше ґаляр, як було потрібно до перевозу збіжжя, тоді купці вивозили ними до Одеси і Басарабії плоске річне каміння, призначене на будову печей, або до гострення кіс.

Рух на Дністрі через Заліщики в пол. XIX стр. був доволі живий, бо продовж одного місяця — травень 1842 р. перевезено на 14 ґалярах і 13 тратвах з Журавна, Галича, Калуша, Буковини до Хотина, Кишенева, Одеси, Жванця, Ямполя: 3000 кірців пшениці, 62 кірці гречки, 97 кірців квасолі, 10.035 шт. тертиць, 1588 будівельних колод, 1128 м'яких балів, 50.000 шт. драниць, 225.000 шт. ґонтів.

З розбудуванням залізниць перекинувся транспорт на залізничі шляхи, а Дністром транспортовано тільки необроблене дерево.

Дністер у Делеві — *Мал. Д. Іванцев.*

Після першої світової війни транспорт Дністром обмежувався виключно до границь колишньої Польщі. Сплавляли дерево на південне Поділля. Цим шляхом в рр. 1934—1936 перевезено 6582 $м^3$ дерева (обробленого, в сирому вигляді, опалового).

Вже від довшого часу задумувано зреґулювати русло Дністра, получити його водним каналом через Львів зі Сяном і Вислою та попровадити туди правильний водний рух з Балтики у Чорне море.

Часті політичні зміни на терені Галичини, розташування Дністра на кількох політичних територіях, несприятливі економічні умови, різнородні політичні концепції — все те було перешкодою у зреалізуванні цього так важливого господарського пляну який спричинився б до пожвавлення економічного життя та до піднесення добробуту придністрових околиць.

---

[1] порт Галича в гирлі Дністра.

[2] Ґаляра — річний корабель плоский без щогли і вітрил, перевозив середньо 100—125 сот.

ЗВИЧАЙНА ІСТОРІЯ

Ішли берегом, важко витягаючи ногу з глибокого і в'язкого піску. По обличчю рясно збігав краплинами піт, чіпляючись до обгорілих смуглявих щік. Один з них високий, стрункий, в уніформі моряка торговельної фльоти. Другий — в простому сіренькому убранні, значно нижчий, але ширший і кремезніший у плечах. Довго вибирали найліпшу серед шаланд, що поснули і втомлено лежали на вогкому від морської піни піску. Назва „відьма" притягнула увагу. За хвилину мляво поплив кудись вбік берег, повіяло ледве помітним свіжим пахучим вітерцем. Вирішили купатись. Приємною прохолодою охопило тіло. Здавалось, лежав би отак, не рухаючись, вдивляючись у синю блакить безмежного неба... Погляд одного з них впав на відьму, що поволі гойдалась на хвилях. Заслонюючи собою сонце, стояла постать у довгих обірваних штанах, у полосатій морській сорочині. З-під кашкета з блискучим великим крабом кричало чорне чубате волосся. Здивовано переглянувшись, поплили до шаланди. Сорочинка, не міняючи пози: „Гей, ви там! Давай на борт. Я курити хочу". Мовчки повилазили. Очі говорили більше за всякі питання, що аж Сорочинка не витримав, посміхнувся і пальцем в бік старого вітрила на дні: „Заснув трохи. Ну, а ви... Чого так баньки вилупили? Давай закурим" — проспівав. І вгорі заскреготало старим залізом. Жадібно затягнувся. По павзі: „Лафа, ой лафа". Королівським жестом: „По одній можете собі скрутити. Решту беру під свою опіку". Взяв у жменю і кинув у безодню кишені. Верталися. Сорочинка спершу лежав на лавці і, здавалось, спав. Але по його устах було видно, що він прислухається до розмови. Час від часу вони робили скептичну гримасу: мовляв, розказуйте, розказуйте там собі. Спека спала. Сонце непомітно ховалось за обрій. Відчувалось наближення вечора. На березі була та сама тиша, чорними плямами маячили шаланди, пахло морською травою, а з дрібного каміння, що лежало під ногами, виходила денна теплінь. Сорочинка раптом, прив'язуючи шаланду: „Може є охота до мене на скомбрію, я от тут, недалеко. Трохи посидимо, га?" Несміливим поглядом кинув на того, що натягав білий китель. У голосі почулись нотки пошани. Вони згодились. До порту іти далеко, не хотілось. Там на горі вирувало місто, сміялось тисячами іскор. Сіли просто неба. Сорочинка звичним рухом з двох невеликих каменів зробив піч. Заграло полум'я. На шматок заліза, що був замість жарівні, впала перша срібляста скумбрія. Розмова якось не йшла. Тоді Сорочинка, простягнувши руку в темряву, витяг пляшку. Приклались. А за п'ять хвилин перший дотеп, потім якась історія, і вже сміх і настрій. Сорочинка час від часу вставляв якесь слово, сміявся, показуючи білий паркан зубів, а потім, не витримавши: „Коли ви маєте охоту, я розповім вам одну, так би мовити, коротеньку життєву історію". Вони мовчки погодились. А він, зручно вмістившись, почав:

„Мій герой, як це пишеться в книжках, народився і виріс на баржі, що возила переважно різний будівельний матеріял між Одесою і Херсоном. До 15 років життя його було звичайним життям хлопця, що захоплювався морем і радів з усякої дрібнички. Взагалі ті роки кожний з нас буде згадувати як хвилини безжурні і рожеві, що пролітають, залишаючи за собою безліч прекрасних переживань. Да. Так от. Однієї ночі, коли баржа верталась з Одеси з вантажем цегли, поволі тягнучись за буксиром, на неї наскочив пароплав. Майже за хвилину вона, перерізана надвоє, пішла на дно разом з людьми і вантажем. Чудом удалось врятувати двох хлопців, що вчепившись за якісь дошки, плавали майже два дні і яких, напівмертвих, підібрав грецький пароплавчик. Про те ніхто нічого не писав. І не говорив. Мало хто гине в морі. Тільки в реєстрі херсонського порту зазначили: „Баржа Ч. 22, причал Херсон, з рейсу не вернулась. Команда в 5 осіб загинула. Причиною загибелі — занадто велике перевантаження". І все. Тимчасом оті двоє, потрапивши на цю невеличку калошу, проплавали на ній майже два чи три місяці. Нарешті попали до якогось грецького порту, де разом з командою зійшли на берег. Вони довгий час трималися за хлопців, з якими зжились за час рейсу. Але потім потроху, як зникали гроші, компанія розпадалась, наймаючись на різні пароплави, що пливли в усі кінці земної кулі. Наші друзі, погано знаючи мову, трималися за одного кочегара, який ділив з ними те, що сам мав. Нарешті і їм вдалось найнятись на великий танкер і з вантажем нафти і бензолю вони, як звичайні палубні матроси, поплили до Англії. Не буду оповідати про ті 5 років, що потім минули. Увесь час тяжка праця, не один раз заглядала їм смерть у вічі, та все ж доля їх підтримувала. За ці роки спільного життя навряд чи була година, коли б вони не були разом. Коли один з них тримав вахту, а другий спав, то кожному з них здавалось, що чогось не вистачає. І вони, не витримавши, йшли до боцмана просити, щоб він поставив їх на яку завгодно працю, аби тільки вони були разом. І ось нарешті з великими труднощами вони знову мали змогу попасти до Одеси на італійському вантажнику. Три дні вони, як зачаровані, у вільні хвилини від праці оглядали місто. І чим більше вони придивлялись, тим більше вони з сумом констатували, що життя тут не те, про яке вони мріяли і про яке так багато чули. А люди не ті, мовчазні, нещирі. Мандруючи містом, вони не помічали, що якась постать увесь час за ними слідкує, не відпускаючи від себе ні на крок. Сидячи десь у ресторані, один з них поглянув на сусідній столик. А потім: „Чекай! мені здається, що отого типа, що сидить за нами, я десь бачив". Другий, поглянувши, підтвердив це і навіть пригадав, що, коли на пароплаві оглядали вантаж, то той тип був в уніформі НКВД. Е... Тут відразу згадали поради друзів: „Бути обережними, багато не говорити. Бо за кожним кроком закордонних вояків слідкує пильне око. Тим більше, коли вони розмовляють по-українськи". Трохи посидівши, пішли. Тип теж за ними. Тоді вирішили обдурити. Один з них зник у маленькій вуличці, другий сів на трамвай. Тип вибрав того, що сів на трамвай. За півгодини зустрілись біля порту. Та типа вже не було. З полегшенням зітхнули. За день до від'їзду вирішили поїхати відвідати рідний Херсон, де проминуло таке щасливе дитинство. Та на пароплаві їх добрий настрій цілком зіпсувався. Знову два якісь типи ні на крок не відступали від них. Це вже починало набридати. Оглядаючи місто, зайшли аж на цвинтар. Було незвичайно тихо і затишно. Поскидали маринарки. Один з нас (Сорочинка не помітив, як почав оповідати від себе, а його слухачі не звернули на те уваги) витяг апарат і хотів сфотографувати якийсь пам'ятник. Коли раптом, наче з-під землі, виріс один з тих типів, і голосом наказу гукнув: „Фотографувати тут заборонено!" Ми зробили вигляд, що нічого не розуміємо. Навпаки, я витяг карбованця і простягнув йому з міною, як жебракові. Той аж позеленів. Та я звернувся до нього, мішаючи англійську й французьку мову. Але він настирливо домагався, щоб ми йшли з ним. Мій товариш раптом повернувся і клацнув апаратом. Тип аж присів. Він бачив, що з нього глузуємо. Тоді, не витримавши більше, витягає з кишені револьвера і просто на нас. „Ах, ти гад", — не витримали ми, — „так ти ще й зі зброєю!" — і одним звичним рухом (а ми моряки це вміємо) блискавичний удар по руці, а другий — у живіт. Тип, як сніп, падає на траву. Коли я нахилився до нього, за спиною почув: „Руки догори! Не рухайтесь!" До нас — чуємо — обережно наблизився друг того, що непритомно лежав і в одній руці тримаючи зброю, другою почав нишпорити по наших кишенях. Він витяг наші морські ножі, що кожний моряк завжди носить при собі. Я зробив маленький рух і куля пролетіла, ледве не зачепивши вухо. „Е, тут треба не так". А той верещав: „Застрелю, тільки ворухніться". Цей боягуз, стоячи за нашими спинами, мабуть тремтів від страху, а потім почав щосили свистати, скликаючи поміч. За хвилину біля нас були два міліціонери. Наш вартовий на їх запит відповів: „Співробітник УДБ. Вартуйте, а я викличу авто". І зник в кущах. Ті повитягали зброю і стали проти нас. Раптом наш „труп" поворухнувся і застогнав. Один з міліціонерів, забувши про нас, кинувся до нього. Не можна було прогаяти нагоди. Я зробив радісне обличчя і гукнув у напрямі кущів: „Сюди, ми тут". Той, що стояв, блискавично обернувся. Удар в шию — і він лежить. Його колега, почувши й побачивши це, стріляє. Хвилинка боротьби і він непритомний. „Хапаймо маринарки і тікаймо". Десь чуємо, як хтось біжить до нас, гукаючи: „Затримати за всяку ціну". Та ми вже далеко. Легенько перелітаємо через цвинтарний паркан. Біжимо далі, лишаючи на згадку про себе величезний шматок з свого убрання. Трохи відітхнувши і порадившись, їдемо, не поспішаючи, до порту. До пароплаву лишилась година. От так халепа — пригода, вскочили. Значить, за нами таки слідкували. Ось і порт. Та ба. Біля брами декілька осіб у знайомій нам уніформі. Далі ще. Стоїть авто. Кожного, хто переходить, уважно оглядають. Як пройти ж? А лишитись не можна. Спізнимось до себе. Рішаємо за всяку ціну пролізти. Натягаємо кашкети по самі вуха і, підтримуючи один одного попід руки, сунемо просто на тих, що стоять біля брами. Я хитаючись, спираюсь на плече якогось типа, що уважно мене оглядає. В цей момент мій друг намагається прикрити моє пошкоджене місце й, обережно підштовхуючи мене, каже: „Іди, не зачіпляйся за людей. Випив, так іди спати". І ми сунемо далі. І вже здалека хтось кричить знайомим голосом: „У кожного, хто проходить, перевіряйте убрання". Та ми вже на пароплаві. Вже в морі мій друг, раптом заточившись, впав на мене і з його правого плеча поплила велика червона пляма. Я зразу зрозумів. Поранений. А тут, як на злість, почався рух. Перевіряють пасажирів. Пароплав повний агентів. Тягну свого друга,

що губить притомність, під рятунковий човен, де ми щасливо пересиділи до самої Одеси. У нього почалась гарячка. Перший лікар, до якого я звернувся недалеко порту, на щастя, був свій чоловік. І не розпитував, що, і як. Очевидно, звик до таких випадків з моряками. А тільки, оглянувши раненого, сказав, що негайно треба оперувати. Інакше за життя хворого не ручиться. Я віддав усі гроші, які мав, і він погодився перевезти раненого до шпиталю і там зробити операцію. Я погодився на це з великим ваганням, поставивши умову: негайно по операції забрати його геть. Операція була зроблена, але невдало. Почались ускладнення. Довелося затриматись ще на три дні. Наш пароплав, не зачекавши на нас, пішов. Уявіть собі наше становище! Як ми довідались від лікаря, нас посилено шукають, знаючи, що ми не від'їхали. Та от. Я примістив свого друга тут недалеко, а сам зробився ніби рибалкою, чекаючи нагоди нарешті вирватись з цього рідного краю".

І він замовк. Білий кітель поглянув на свого товариша. Той відповів, хитнувши головою: — „Ми вам віримо, друже. Завтра прийдіть до нас, ми ще в деталях поговоримо. Приготуйте свого друга. Ми стоїмо на рейді, під елеватором".

Сорочинка здивовано поглянув на них. Потім зрозумів, що він сказав більше, ніж треба, оцим незнайомим йому людям. Тоді, посміхнувшись: „Дякуємо за скумбрію і за вечір. Добре, що ви на нас натрапили. З кожним може таке бути. Ми теж сподівались побачити свою рідну Одесу іншою, та їдемо з жалем у серці знову мандрувати по чужих землях. Може колись попливемо на наших пароплавах в усі кінці земної кулі і нам не прийде червоніти за своїх земляків-українців. Нічого, друже. Нема під місяцем нічого постійного і неможливого. Все йде, все минає. Ну, добраніч! Не забудьте ж завтра під елеватором".

І міцно стиснувши руки, зникли в темряві.

Володимир Шуліка.

Як працює наша молодь

В тунелі — *Рис. В. Форостецький*

Г. СОКОЛЕНКО.

ПОДІЛЛЯ

Коли, неначе біла шарфа,
Покриє яблуні весна,
Тоді наструнить вітер арфу
І бризне пісня голосна.

Тоді серця для нас окрилить
Любов, і там, де явори,
Замають лебедів вітрила,
Немов казкові прапори.

Небесний дах осипле жаром
Зорі палаюча рука,
І захитаються над яром
Рожеві крила вітряка.

Діди на втоптаній дорозі
Плуги у поле повезуть,
І я, забувши дальну осінь,
Тебе чекатиму внизу.

І прийдеш ти у час дозвілля
І зашумить вночі ріка;
І знов устане над Поділлям
Забута тінь Кармелюка.

СТИЛІСТИЧНІ ОКРУШКИ

Справжній письменник повсякчасно дбає про удосконалення свого стилю, зокрема про образність і стислість. Буває нераз, що письменник досягає і образности, і стилости тими самими засобами, що й підтверджують нижченаведені приклади. Зазначуємо при цьому, що вибираємо для наших прикладів са́ме такі дієслова, яких не знайдете в найбільш розповсюджених у нас словниках, а саме в „Правописному словнику" (Укр. В-во, 1941) і Словнику за редакцією Б. Грінченка. Словник дає нам величезні мовні засоби, але він для письменника — не мертвий канон. Жива мова невпинно росте з могутнього народного мовного коріння.

Ось приклади:

„З нього (тобто з коня після шаленого гону) **струменіла** пара". — „Я поспішав з низько **начоленим** капелюхом". — „Кашкет вугласто **вигорблювався** на голові". (А. Любченко). — „Довга стяга дорогих кунтушів, плахт, килимів **яскріли** через увесь двір, граючи багатими, як само сонце, барвами". — Далі від дієслова „яскріти" — іменник **яскріння:** „З тієї кави повилась угору тоненька ниточка пари, тонучи в золотому **яскрінні** сонця над столом". — „Ясний Віз (тобто Великий Віз) **попум'янів** тихо своїми зорями". (В. Чапленко: Пиворіз). — „Небо **глибочіє**" (Новиченко). — „Він (султан Осман) глянув угору на чорні амбразури башт, що **височіли** над урвищем". — „Я радію, бо мистецький твір, як змагання на спартакіяді, **пружинить** мої інтелектуальні м'язи". — „Запоріжжя (місто) **туманиться** в синюватій далині" (Б. Антоненко-Давидович). Щодо останнього дієслова „туманиться", то згадані словники знають його тільки в неособовому значенні (як у пісні: „Ой хмариться, туманиться"), а в нашому прикладі мова про те, що місто встає в тумані, показується далеко в сизій млі.

Дієслова: струменіти, яскріти, полум'яніти, височіти, глибочіти — утворені, видима річ, на лад таких слів, як: рябіти, синіти, червоніти, чорніти, золотіти, променіти, буріти (пор.: „Погляну я у віконце, калина буріє" — нар. пісня. „Обличчя променіє щасливим усміхом" — Леся Українка).

Кожне з дієслів у вищенаведених зворотах заступає декілька слів (струменіти — струменем литися, яскріти — яскраво сяяти, грати яскравими кольорами; начолити — насунути на чоло; пружинити — робити пружним і т. д.) — і в цьому їх стилістична вартість. Такі ж звороти, як „небо глибочіє" відзначаються і неабияким емоційним забарвленням, і читаючи їх, дізнаємо духового піднесення, яке можемо висловити оцими словами Нечуя-Левицького: „мислі мої **широчаться**" („Над Чорним морем")

(дк)

P. S. У жовтневих „окрушках" (4-й рядок згори) видруковано помилково „вимога... **поширена**" замість **„порушена"**.

Давня і нова краса Львова

На тлі ще ясного вечірнього неба стоїть найкраща вежа Львова. Це вежа при нашій Успенській церкві, могутній твір італійських архітектів XVI. ст., фундація українського купця Костянтина Корнякта, цікавий зразок ренесансового будівництва нашого міста. Біля неї йшов північний оборонний вал, і нераз, не двічі боронила вона го́род Льва. А там (направо) найдавніша святиня Львова; це княжа, двірська церква св. Миколи. Стоїть вона під „Княжою Горою" і, мабуть, ще молоденький Лев Данилович збігав до неї крутою доріжкою з княжих теремів, щоб помолитись Богові. У мурах її, хоч перебудовували її нераз, — витає дух славної сірої давнини.

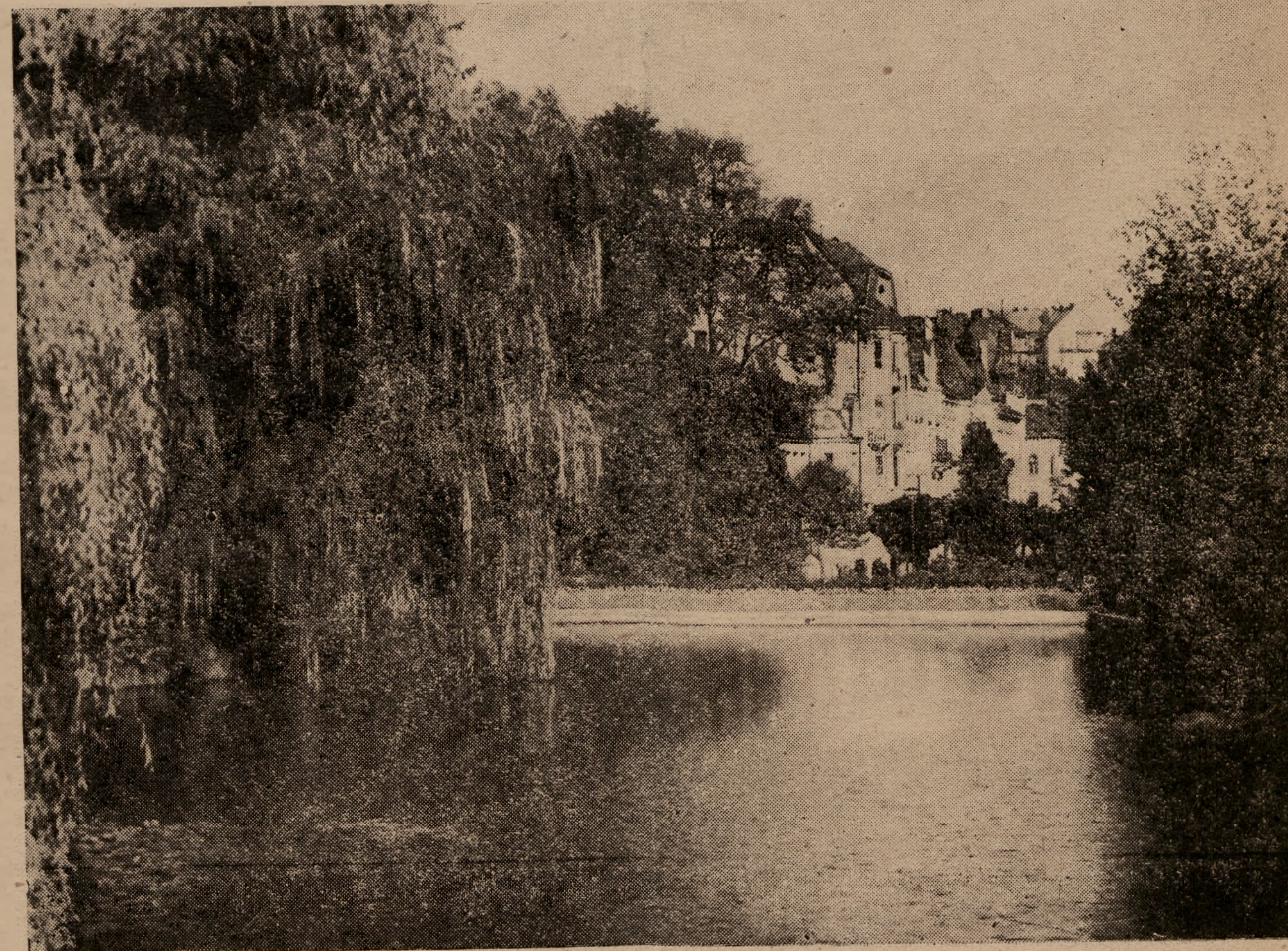
Сторіччя не затерли краси величавих будівель: вони, навпаки, додали красі їх тої достойної сили, що пливе з бурхливої, великими подіями славної історії.

А як контраст до товстих темних мурів давнини, як останній сонячний привіт літніх днів, — обличчя нового Львова.

Наліво гарна будівля кол. галицького сойму, пізніше університету, від сторони поєзуїтського парку. Тут і шматок нашої історії, бо 1918 р. в будинку сойму боролася наша залога перед наступом, що йшов із парку. Потім, за право вчитися в цьому будинку, що став університетом — довгі роки боролась наша молодь. Пізніше мав у ньому осідок університет ім. Івана Франка, а тепер приміщуються державні уряди. Перед ним дуби, клени, тополі найстаршого львівського парку, одної з легень міста.

Львів відомий своїми парками. А один із найкращих парків Европи — наш Стрийський парк. Його площа має 40,9 гектарів, різьба терену повна горбків, ярків і романтичних закутків (світл. направо), в ньому ставки і буйна, різноманітна, своя й екзотична рослинність. Там, літом прегарні — до сонця — чи місяця — прогулянки, а зимою, як не бачить городник — і для лещат знайдеться неодин пригожий з'їзд.

Вгорі направо — церква св. Миколи
Мал. А. Малюца

Наліво — Львівський університет
Світл. Я. Савка

Направо — Стрийський парк
Світл. В. Пронь

МОЛОДІ ПОЕТИ

Сьогодні слово відограє особливу ролю. Творчість поетів — тут маємо на гадці нашу поетичну традицію, — мало коли відзивалася так глибоко в серцях сьогочасних читачів, як тепер. В часі великих переломів, великих історичних заверюх, як та, що її тепер переживаємо, загострюється зацікавлення поетичним словом, що є висловником глибоких поривів і бажань всенародної душі. Отак бачимо, як українська поезія в особах своїх чільних творців яскраво віддзеркалює свою добу та подає свій голос і за майбутнє. І саме в цей час нас цікавить теж справа: як представляється наймолодший поетичний фронт — фронт початковців у поезії, і тих, що вже вийшли з перших спроб і починають себе виявляти як талановита літературна молодь.

„Дорога“ від початку свого існування завжди звертала увагу на молоду творчість. Читачі нашого журналу мали вже змогу зазнайомитися з писаннями молодих і наймолодших — на сторінках „Дороги“ і інших журналів, як „Наші Дні“. З поезії друкувала „Дорога“ вже таких молодих авторів, як Л. Полтава, В. Скорупський, М. Дяченко, Г. Соколенко, М. Волощук, Г. Луків, І. Бочко, В. Селянська, Ю. Чапля і інші — тепер друкуємо і деякі нові імена — П. Карпенка-Криницю.

Це ті молоді автори, що з них деякі вже мають за собою немалу скількість друкованих поезій і встигли звернути на себе увагу літературної критики, ось як Полтава, Скорупський, Дяченко і Соколенко. Але вони вже й мають за собою роки впертої праці над поетичним словом. Саме над словом. Проблема засвоєння собі поетичного ремесла — найважніша проблема для молодого поета, бо — тільки засвоївши собі бездоганно таємниці форми, можна пориватися до справжньої творчости і ставати висловником ідей, які хвилюють сьогочасність.

Тимчасом у нас т. зв. літратурне оточення ще дуже слабке, немає найважнішого — університету з філософічними факультетами, де найкраще можна запізнатися з літературним надбанням і рідним і чужим. Отже наші молоді письменники здані тепер більш на себе самих. А й тут багато, здавалося б непереборних, перешкод. Згадати б тільки, що брак у нас добрих підручників поетики і, взагалі, технічних порадників як писати. Останні підручники появилися майже 20 років тому. Щоправда, „Українське Видавництво“ давно вже звернуло на це свою увагу і підготовило до друку кілька таких підручників — але умови воєнного часу відсунули видання тих книжок на пізніше, бо виникла потреба передусім видань більш масових, не таких спеціяльних, призначених для вузшого кола читачів.

Отак молодому авторові залишається сьогодні покищо одне: вчитись на творчості наших клясиків, на творчості сьогочасних визначних поетів стежити за їх творчістю, за їх формальними засобами та намагатися бодай у ділянці техніки їм дорівняти.

Започатковуючи в листопадовому числі „Дороги“ окрему поетичну сторінку молодих, закликаємо до співпраці всіх молодих авторів — тих, які ставляться поважно до літературної творчости.

РЕДАКЦІЯ.

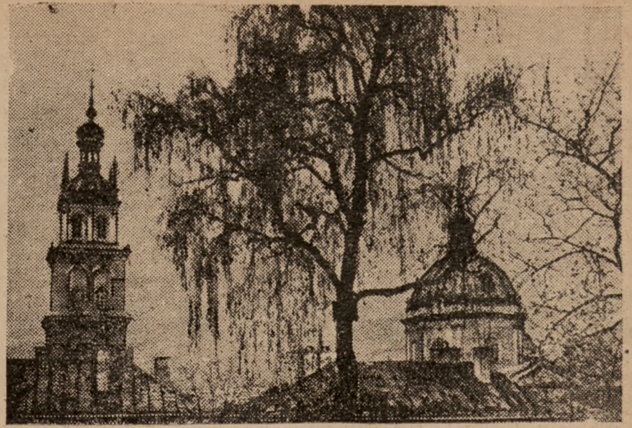
В. СКОРУПСЬКИЙ.

ПЕРЕДОСІННЄ

Зеленозолотаві трави
В передосінній шаті літа.
Садок, мов циганчук, смаглявий,
І дні дрібні, мов мак з-під сита.

Недотанцьоване весілля
Моєї юности з піснями!
Раз випите поезій зілля
До голови вдаряє снами.

Хай осінь! Хай сльота кошлата!
Поникне чар увесь навколо!
Ритм, взятий у танку крилатім,
Навік порізнить сміх із болем.

ЮРІЙ ЧАПЛЯ.

ОСІННЄ

Осінь підійшла нечутним кроком...
Спалахнуло на деревах листя,
Всюди сум, куди не кинеш оком,
Свище вітер в посмутнілім місті.

В край далекий одлітає літо...
А весна — де? Вже й не пригадаєш!
Хто ж би став — здається так — радіти
Що холодна осінь наступає?!

Але я люблю красуню-осінь.
Може, більш, ніж спів весни грайливий,
Полум'я лісів золотокосе,
Барв осінніх тихі переливи.

ЛЕОНІД ПОЛТАВА.

ОЗИМИНА

Жовті верби... Утома... Осінь... дощі...
Дні зелені, прощайте мені!
І нахмурились села, немов сичі
На горбах — на могилах.

І здається: навіки вмирає земля,
Все минуло, все пережито.
Тільки серце радіє і звеселя
Зеленіюче жито.

М. ДЯЧЕНКО.

В ОСІННІ ДНІ

Ген золотінь із синню обнялась —
Синіє обрій, мов волошки в житі.
І кучеряві верби край села,
Неначе в шати золоті повиті.

Лиш туга, мов сумна черниця ходить
І б'є на все печаті золоті...
І хоч і ліс шумить і грають води —
По свому туга строїть струни ті.

Докія Гуменна.

КРИЛАТЕ ПИСЬМО

Прочитавши стенограму, Ганна Миколаївна мимоволі зняла телефонну трубку. І перш, ніж вона протягла руку набрати номер, зазначений на останній сторінці стенограми, у голові пронеслася блискавиця спогадів.

Так, це було позаминулого літа на Кавказі... Чи в санаторії, чи в екскурсії?.. Ну, це не важливо. А важливо те, що була дуже підібрана кумпанія, — дотепна, весела, товариська. Дивний нарід! Під секретом більшість із них були лікарі, але ніхто в цьому не признавався. Кожне вигадало собі якусь професію: видавали себе за перукарів, продавців, шевців. І так уже пішло: ніхто не говорив своєї справжньої професії, навіть вона, Ганна Миколаївна піддалася цьому жартові. Лікарі хоч причину мали: „Поки не знають, що я лікар — всі здорові й веселі. А лише довідаються, усі стають хворими й починають перераховувати свої хвороби. Стає відразу скучно!" І так уже вкорінився той звичай, що навіть скажи правду про свій фах, то не повірять.

В цьому товаристві була одна дівчина, Галочка. Вона з першого разу здавалася легковажною щебетухою і разом з тим дуже гордою, самовпевненою вище міри. Але коли з нею поговорити хоч п'ять хвилин — враження різко змінялося. Дуже тепла й мила дівчина, тільки з підкресленою свідомістю своєї гідності. „Я вас поважаю, — поважайте й мене!" говорив кожен її рух. Може й тому здавалася вона Ганні Миколаївній легковажною й водночас самовпевненою, що зодягалася завжди надзвичайно вишукано. Хоч важко було сказати, — в чім полягала ця вишуканість. Нічого манірного й крикливого! І разом з тим, дуже коштовно й елегантно. Хто вона така?

Дуже сміливо вступала вона в серйозну розмову і кожен раз думка про неї мінялася. Вона — агроном-ентомолог?! Вона — лікар — працює на виробництві?! Вона — викладач світової літератури?!

Але Галочка знала, що вона — стенографістка і їй, звичайно ніхто не вірив.

— Ви — артистка, — сказала їй раз Ганна Миколаївна, натякаючи на її здатність кожен раз здаватися іншою людиною.

— А що ж, я й артистка... своєї справи... — відповіла Галочка, як здалося тоді Ганні Миколаївній загадково. — Хіба стенографія не мистецтво?

— А я, признатися, на люблю цього племені, — ще й сказала тоді Ганна Миколаївна, будучи певна, що Галочка така ж стенографістка, як вона — коректорка. — Стенографістка, друкарниця — що за неітересні професії повелися!? Сиди й копіюй чужі думки!

— А що? — жваво скинула Галочка на Ганну Миколаївну свої сивуваті, великі очі. — Вам зіпсували стенограму?

Сміховиті іскорки стрибали в її очах, коли вона це запитувала.

— Та ще й як зіпсували! Уявляєте собі, — мою першу доповідь на Сесії Академії Наук, — прохопилося в Ганни Миколаєвни перше ніж вона згадала, що тут вона за коректорку.

Галочка мов не помітила цього, вони обоє почали без видимої причини сміятися й ті веселі, лукаві іскорки ще більше заблискали з Галоччиних очей. Вона так причепилася, що Ганна Миколаєвна мусіла їй розказати про той випадок, який багато років тому посварив її з стенографістками всього світу.

— Ні, ні, ні! Відтоді борони мене доле від стенографістки! Я краще напишу від руки, то я знаю, що там буде все так, як я хотіла сказати. А ті думки, що виникають у процесі доповіді — я їх якнебудь і сама потім і занотую, ніж маю одержувати матеріял із плутанини багатокрапок і слів. І, сказати правду, й стенографістки мене не люблять записувати. Одна сказала мені: „Вам треба прив'язати до гудзика ниточку й сипати, коли ви засиплете словами. Вас надзвичайно тяжко записувати..."

— Еге, жінки взагалі важче піддаються стенографуванню, — мов дивлячись у себе, задумливо відповіла тоді Галочка й наче згасла. Вона дивилась перед себе й нічого не бачила. І чого вона тоді зацікавилася тим випадком із зіпсованою стенограмою? І яке це має відношення до сьогоднішнього?..

Може це згадалося тому, що Ганна Миколаївна щойно прочитала цю стенограму?

Кілька днів тому її запросили прочитати лекцію про гігієну розумової праці на курсах підвищення кваліфікації вчителів. На середині лекції вона помітила, що її записує стенографістка. Терпіть вона цього не може! Завжди вона попереджає адміністрацію, щоб стенографістки не запрошували, бо однаково стенограми правити вона не буде. А тепер забула... І от, маєш, стенограм!

Коли принесли сьогодні вранці стенограму з уклінним проханням не затримувати, бо її хочуть дати на шклограф для розмноження, Ганна Миколаївна аж розсердилася. От, це в неї нема роботи більш, як наново писати позавчорашню лекцію! Але раз так вийшло вона, зітхнувши, почала її правити. А за півгодини вона вже дочитувала останню сторінку й рука мимоволі потягнулася до телефонної трубки.

І чомусь усе оце пронеслося в голові, поки вона довела руку до кружка з номерами. Чому це їй згадалася тепер ця Галочка? Вона ж про неї ніколи не думала. З того часу вона й ніколи її не зустрічала. Правда, вони тоді умовилися подзвонити одна одній по телефону і навіть телефон десь записаний у Ганни Миколаївни...

— Алло! — озвався жіночий голос. — Я слухаю!

— Я тількищо прочитала стенограму й не втрималася, щоб не подзвонити по вашому номеру. Велике вам спасибі!

— За що? Хто це говорить? А-а-а! Ганна Миколаївна! Ну, я рада, що ми з вами квити! А тепер ви вірите мені, що я — стенографістка?

— Я вас не розумію, — здивувалася Ганна Миколаївна.

— А пам'ятаєте, як ми з вами разом відпочивали на Кавказі? Ну — у?.. Це ж просто негарно з вашого боку...

— Я-к?.. Так — ви Галочка?! — скричала Ганна Миколаївна так щиро всміхнувшись, мов перед нею не телефонна трубка, а з'явилася сама Галочка. — А я тількищо про вас оце думала. От, який збіг. Так це ви позавчора стенографували мене? Якже ж я не впізнала вас?

Галочка розсміялася знайомим сміхом і Ганна Миколаївна остаточно переконалася, що це таки вона.

— А я була певна, що ви мене впізнали й ще усміхнулася до вас.

— Слово честі, нічого не відаю. Але звідки ви так прекрасно знаєте психологію, що не то що не зробили жодної помилки, а ще й скоректували деякі нескладно висловлені фрази? У вас же вийшло краще, ніж у мене буває, коли я сама пишу. У мене завжди чомусь всі підмети й присудки лізуть на самий кінець фрази. От за це й я хотіла вам подякувати й рука сама потягнулася до телефонної трубки.

— Тому саме й кажу, що ми — квити, — загадково озвався Галоччин голос.

— Та в чому ж справа? — розгубилася Ганна Миколаївна.

— По - перше, тому, що ви поганої думки, взагалі, про всіх стенографісток, а по-друге тому, що я й є та сама стенографістка, яка зіпсувала вам стенограму, коли ви вперше виступали з науковою доповіддю на сесію Академії Наук.

Рука Ганни Миколаївни затремтіла від несподіванки. Все це було надто неприродне: і те, що вона на третій раз здибається з Галочкою й кожен раз по новому, і те, що Галочка все ж стенографістка, і те, що перший раз вона її лаяла, другий раз дружила, а третій раз дякувала... й усе це одна і та сама особа.

І це було так цікаво, що Ганна Миколаївна навіть не подумала відкласти розмову, умовитися про зустріч із Галочкою. Вони стояли з телефонними трубками біля вуха в різних кінцях міста й ні одна, ні друга цього не помічали. Галочка розповідала таке, чого Ганна Миколаївна, на свій сором, досі не знала.

— Чи пам'ятаєте ви мене? — питала Галочка. — Напевно ні, бо на Кавказі ви мене б впізнали. А я вас добре запам'ятала. О, я на все життя запам'ятала той вечір! То ж не тільки був ваш перший виспуп, але й мій! Я перше у житті пішла писати парламентським способом.

— Що, що? Як це так, парламентським? — перепитувала Ганна Миколаївна Галочку.

— А це у нас, стенографісток, так зветься моментальна розшифровка, коли записане за десять хвилин треба у двадцять-тридцять хвилин розшифрувати й знову поспіти на свою зміну у зал засідання. І біда, коли у стенографістки зостанеться нерозшифрований хвостик, хоч у п'ять рядків... Але про хвостики я вам розкажу колись іншим разом, а зараз мені хочеться розповісти що робиться із стенографісткою, коли вона пише. Я хочу, щоб ви зрозуміли мій стан того вечора, як я зіпсувала вам стенограму.

Галочка помовчала.

— Наш учитель стенографії часто нам говорив, що стенографістку ніколи в світі не замінить найтонший інструмент, а ми йому тоді не вірили. Але це правда! Коли стенографістка записує, весь її організм напружено працює. Вухо напружено ловить слово за словом, мозок сприймає почуття й передає наказ руці, щоб вона зробила відповідну закарлючку. В цей же час мозок редагує почуте, бо коли так завжди дослівно записати, як каже промовець, то й сама

стенографістка намучиться, поки розбере недокладно сказану фразу й сам промовець може потім заявити, що він не казав такої нісенітниці. А при великій швидкості, треба, щоб на кожне слово припадало не більш, як один — два рухи руки, ото ж ми на стільки скорочуємо своє письмо, що майже всі слова пишуться без відмінків і без множини. Стенографістка, зруйновану фразу знову повинна побудувати, і коли фраза зразу написана неправильно, то її найлегше перекрутити. А стенографістка повинна правильно зрозуміти те, що чує й запис зразу зробити граматично правильним.

Око в цей час контролює, чи правильно рука записала. В нас же так: коротший хвостик — одно слово, хвостик довший — друге слово. Загнувся хвостик трохи довше, ніж йому призначено, — знову уже інше слово. А що більш темпо промови, то більше деформується почерк і око те повинно дослідити й запам'ятати. Крім того рука на кілька слів відстає від слів промовця й цілу фразу доводиться держати в умі, одночасно сприймаючи нове...

Я не кажу вже про фізичну втому руки, яка мусить за хвилину вивертіти 100 — 110 найрізноманітніших гачиків і завитків. Спробуйте колинебудь написати протягом трьох хвилин одні тільки палички по сто на хвилину й ви побачите, як утомиться ваша рука. Стенографістці часто доводиться писати по кілька годин підряд. Я тоді заряжаю себе вольовою зарядкою на весь час роботи й тримаю себе протягом цього часу силою якогось самонавіяння.

І коли я записую, у мене все так напружується, що я не пам'ятаю себе. Адже ж запис стенографістки залежить і від темпераменту промовця, й від його настрою і від самого настрою та здоров'я стенографістки. Я, наприклад, голодна не можу працювати...

„Ого! — подумала Ганна Миколаєвна. — Це говорить тендитна, елегантна Галочка! Ці слова більш підійшли б косареві, або вантажникові!"... Але нічого не сказала, боючись перебити Галочку. Адже такі цінні признавання не щодня почує дослідник психофізіології праці.

А Галочка говорила далі:

— А чи знаєте ви страхи й переживання молодої стенографістки? Коли вона сідає записувати, вона питає себе з внутрішнім тремтінням: „Чи запишу я?" Коли вона несе з собою після роботи стенограму, вона питає себе з відчаєм: „Чи розшифрую я?" Як у цю стенограму влізти, як з неї вилізти? Ну, а як же я хвилювалася в той вечір, знаючи, що тут додому стенограму не понесеш, не подумаєш над незрозумілим гачком, а так зразу треба сісти біля друкарниці й читати з листка! І від того хвилювання рукою не володієш, а в голові жодної думки нема.

Отак і того вечора було. Що я писала — не розуміла я тоді, та, крім того, й ви ж хвилювалися і говорили, мабуть, ще гірше, ніж завжди. Швидко, ковтаючи слова, уриваючи на середині фразу...

Одно слово, записала я свою зміну, пішла й сіла біля друкарниці. Перші три слова я прочитала сміливо й швидко, а далі... А далі ламала я, ламала голову над значком, над рядом незрозумілих значків — убий мене, нічого не розумію! Чому я тут сиджу? Чому не можу перетворитися в невидиму, або просто провалитися крізь землю? Друкарниця дивиться на мене й у погляді в неї чекання, глузування. Мені вже треба йти заступати зміну, а я все сиджу й розшифрувала перших три слова. Пальці мої тріщать, по спині бігають якісь гарячі мурашки, але все таки я нічого не розумію. Скандал! Сором! Я ж занапащаю всю роботу, краще б мені самій тут провалитися! Без моєї частини вся стенограма нічого не варта! О! Як я тоді не умліла від сорому й страху!?

Але зо мною трапилося гірше. Я малодушно розревлася тут таки при всіх. Мені було й сором, і себе жалко, що от скільки я не працюю, а стенографістка з мене ніяка... І страшно, що я зриваю роботу. Адже, в бюро стенографів треба дзвонити напередодні, а ввечері стенографістки бюро не дасть.

От оцей провал я переживала, як велике горе. Так, так не смійтеся! Адже я б не провалилася у той вечір, коли б узяла себе в руки, я ж тоді вже була досить кваліфікована стенографістка і другий рік уже записувала з'їзди та наради. Але тоді я розгубилася й навіть перестала вірити сама собі — чи вмію я записувати? Принижена, розтоптана, пішла я звідти. Коли я проходила повз кімнату президії, я зщулилася, щоб мене ніхто не побачив — чому я не невидимка? — і все таки мені здавалося, що хтось сказав: „Партачка"! Може це ви сказали? Ні, ви ще тоді нічого не знали, я аж через кілька днів подала зміну — якісь беззмістовні уривки фраз і багатокрапки... Я б не давала, так решта стенографісток мене заставили, бо їм не хотіли платити гроші за неповну стенограму.

— Ох! я тоді була на вас дуже лиха! — розсміялася Ганна Миколаєвна. — Але ж я не знала, що ви розплатилися за це важкими переживаннями!

— За переживання не питайте! Коли з'являється десь стенографістка, то першим словом питаю, — чи хороша? А ніхто не знає й вона нікому не скаже, якою колосальною працею їй дістається це крилате письмо. Як не важко записувати початкуючій стенографістці, але це ще чверть роботи. Ні, де там! Одна сота роботи! Основна робота починається при розшифровці. На початку бувало мені так, що записала я зміну за десять хвилин, а читала її цілий день. Часом волосся на собі рвеш, пальці ламаєш. А розібрати треба, тут закон невмолимий. Доводиш себе в напруженні до трансу, до ясновидіння й коли не читаєш, то вгадуєш, що ж ховається за цим таємничим значком, якого я сама накрутила. Ну, уявіть собі! Ясно читаєш всі слова, а виходить беззмістовний збір слів, яких я ніколи в світі не подам, бо... Я бачу сама, що це брак... Крутиш ту фразу на всі боки... І от одне якесь слово, яке я досі неправильно читала, освітлює яскравим змістом усю фразу. Справа в тому, що один значок, скорочений до одного-двох рухів руки, може означати дуже багато різних слів, а недосвідчена стенографістка захоплюється скороченнями, не враховуючи, що вона буде робити з ними при розшифровці. Потім я вже не була така дурна.. (Далі буде).

Що оповідає природник з Чорногори

ЧИ ЗНАЄТЕ!..

Що в Ворохті, на краю лісу, в гарному положенні є одно цікаве джерело, — яке зимою не замерзає. Вода цього джерела має запах і смак гнилих яєць... Джерело сильно б'є з землі, а відплив води, що творить гарний потічок, — сходить до Прута. Довкруги джерела на камінчиках повно осілої сірки... Води з цього джерела гуцули часто вживають в домашньому лікуванні...

Що в Ворохті, коли копали криницю, в землі натрапили на дуже тверду плиту. Коли по тяжкім труді її пробили, а учні принесли до школи шматки цієї скелі, то довідалися, що цей камінь називається ґраніт... Слідкуйте теж і в себе, в околиці та збирайте відомості про джерела — і приносіть різне каміння, що зацікавить вас, а напевно в школі, на годині природи, довідаєтеся цікавих речей... Старайтеся зібрати для своєї школи колекцію місцевих скель та камінчиків, що часами може цікаво порисовані або мають на собі різні взори, малюнки та відтиски, може рослинного або тваринного походження, що колись повстали у зв'язку з давнім морем, що колись тут було...

Що людину з давних-давен манили мало досліджені простори нашої землі, як непроглядні простори полюсів, де дуже суворий клімат, чи нетрі індійської джунґлі та рідко заселені простори Австралії і сусідніх островів, чи непроглядні ліси Амазонки та Конґа, де щокрок можна зустрітися з різними хижаками, чи глибини морського дна, де живуть зовсім відмінні та незнані породи тварин, що можуть видержати таке велике тиснення води, і де панує непроглядна темрява-ніч... бо світло сонця туди не доходить, — чи простори нашої стратосфери, де повітря таке розріджене, що нема чим дихати... Чи читали ви ці цікаві оповідання, а може знаєте прізвища тих дослідників, що в боротьбі з суворими обставинами, може, і життя поклали, щоб хоч частинно причинитися до прослідження та опису тих маловідомих просторів земної кулі...

Що, на підставі дослідів учених, найдавніші люди мешкали на деревах і не знали жадного знаряддя ані зброї. Щойно пізніше людина навчилася послуговуватися примітивною зброєю, якою були дерев'яні гілляки-киї та дерев'яні списи. Опісля появилося камінне знаряддя та зброя, як: кремінні сокири, ножі, свердли, списи. Цю добу називають учені кам'яною добою; вона мала тривати від 600—100 тисяч літ до Христа...

Що тундра — це широка смуга землі, яка простягається уздовж берегів Півн. Льодового океану в Європі й Азії. Це холодна країна, що загальним виглядом нагадує наші південні степи, тільки що літом у степу мало води, в тундрі, навпаки, води багато... Рослинний світ тундри дуже багатий, це не тільки царство мохів і лишайників, але й трав, нашого жовтцю, ромашки і незабудьки та б. ін. Причиною безлісся тундри є вічна мерзлота, яка залягає землю на глибині 30—40 цм, а яку трудно пробити...

Що великий шкідник наших полів — це хом'як. Він будує своє приміщення у підземних коморах, до 2 м від поверхні землі. Приміщення своє він удержує в зразковій чистоті!

Місто говорить...

Недалеко за нами той час, коли ми, українці, почали розуміти місто, як суспільну проблему. Модерне місто було нам, (визнаному) рільничому, на загальний погляд, народові, психічно загалом чуже. І лише в старовинностях, напр., Галича чи Львова ми з сентиментом шукали слідів давньої нашої славної традиції. Майже всі праці, зокрема про Львів, — це були праці істориків. У них княжий город Льва і, може ще наше міщанство якогось XVI ст., не пізніше, — основна тема. Ці праці відкривали нам старе *наше* у Львові, вони зв'язували нас сентиментом із ним, вчили любити його, але все з історично-пам'яткової перспективи. Легко переконає про це перегляд найважливішої української літератури про Львів.

Аж ось маємо книжку, що охоплює проблему Львова, як модерного міста, у цілій ширині. Це книжка д-р Олени Степанів: „*Сучасний Львів*" (Укр. Видавництво, Львів 1943, 168 стор., 45 світлин, 16 мап і схем). Книжка не ставить собі завдання розв'язувати урбаністичні проблеми. Але вона дає основний і всебічний матеріял для ознайомлення з ними. Вона підкреслює образово їх вагу і зацікавлює речами, які, хоч бачимо їх щодень — а може саме тому, — видаються нам такі маловажні й самозрозумілі. Читаючи названу книжку, так і видно, як ціла організація міста від хвилини заснування до останніх плянувань розбудови житлових частин, прокладання шляхів, руху населення, прохарчування чи устаткування (водопроводи, світло, трамваї тощо) — це нерозривна, тісно зв'язана цілість, яку зумовлюють суспільні й господарські відносини і яка керується не хвилевою доцільністю, а думкою про майбутній розвиток. Подивляємо, напр., „велике організаційне чуття основника міста, що так уміло підшукав місце під будову нового годора саме на стику Розточчя та Поділля, що ділять Схід від Заходу (басейн Дніпра та Дністра від басейну Висли), а одночасно у воротах, крізь які проходить шлях із східної в західну Европу, з Чорномор'я у Прибалтику" (для ілюстрації — мапа, що приводить перед очі розташування міста на европейському вододілі між комунікаційними перешкодами Поділля, Карпат і Полісся). І такий же цікавий матеріял про історичний і територіяльний розвиток („Віки говорять"), про розташування міста, геологію поземелля, фавну й фльору („Земля говорить"), про рух населення, господарство („Людина говорить"), зв'язок („Місто на шляху") чи устаткування міста. Розуміється, зацікавить нас зокрема числовий матеріял про рух населення та національні відносини. Колись ми чисельно панували: за княжих часів жило у Львові 2—3 тисячі, передовсім тубільного українського населення; з кінцем XV. ст. жило тут 8000, в більшості — німців, вже тоді ми зійшли на передмістя. Населення росте, хоч інколи і маліє; Львів стає стотисячним містом (1880 р.) і так далі, аж до останнього перепису 1942 (345.000 мешканців, з прилученими громадами). Пізнаємо, як змінялися національні відносини, як у загальному ріс відсоток українців, що, напр., 18,3% у 1900 р. (29.327) збільшився за офіціяльною статистикою до 23,1% в 1942 р. (80.000). Можна шукати в книжці причин такого, а не іншого, розвитку і можна для себе робити висновки.

Усі питання, що складаються на модерне місто, пізнаємо з цієї цінної книжки. У безсторонності зібраного матеріялу все таки пробивається думка авторки дати наш, український підхід до справи.

Багато світлин, мап і схем зілюстровує твердження. Може шкода, що не використано більше мистецьких світлин міста, яких маємо багато; думаю, що вони не відібрали б матеріялові характеру документальности.

У нашому змаганні зростати у Львові, завжди передове місце займала молодь. Та, що росла в місті в щораз більшій національній свідомості, і та, що з сіл, як природний і здоровий приплив, вчилась і поселялась у Львові. Для цієї молоді буде особливо цінна й цікава книжка д-р Олени Степанів.

юст.

В одному з приміщень знаходиться постіль з тонких ніжних стебел трави. Вночі або на світанку хом'як зносить собі на зиму їжу до своєї комори, до цього служать йому мішечки в роті. У старого хом'яка знаходили до 50 кг різного зерна, 25 кг картоплі та інших припасів... Під зиму щільно забиває він вхідний і вихідний коридор, так що ні дощ, ні холод туди не доходять. На м'якій підстілці згортається клубком і засипає. З приходом весни ще довго пробуває в норі та споживає запаси з осени, поки вийде погрітися на сонечку та подихати теплим весняним повітрям... **Нанашко з Ворохти.**

Б. МАНДЮК

Змова проти Ціцерона

Раз-у-раз лунає мені в ухах дзвінкий голос нашого гімназійного дзвінка, а перед очима миготять славетні постаті панів професорів.

— Ось „фратерцьо" з лисою, наче коліно головою й животом замість грудей; ось високий, худенький „Рогалик", з головою маківки, маленький, жвавий „Сцизорик" у пенсне, а врешті великий, грізний „Катиліна" — наш мучитель, тиран і Бог зна яке чудовище.

Гого! Сьогодні вони всі проходжуються по коридорі, розводять руками й хитають головами, наче манекени в цирковій буді. Вони ситі, вдоволені, не бояться двійки. Тремтять хіба перед директором.

Раптом чуємо дзвінок і всі ми, як череда овець, кидаємося до кляси.

Товариші горячково перекидують листки в граматиці, інші набожно шепотять „слівця", а ми, ті вибрані, сміємося з них у кулак:

— Навіщо кров собі псувати?, як педагог схоче, то завжди знайде слабе місце й „кропне".

Сідаємо на свої місця й чекаємо на ту гаспидську латину. Поволі стихає в клясі. Несподівано на коридорі щось скрипить, а по хвилині відчиняються двері і входить грізний „Катиліна".

У клясі, наче „маком сій", а він сопе, кидає течку на стіл й витягає грізну книжечку, де рішається наша доля. Врешті поволі підносить голову й різкий голос прошибає повітря:

— Про життя Ціцерона скаже мені дещо... Бульбак!

Бульбак, добрий, милий товариш, наче підкинений пружиною, встає з лавки й починає скоренько кліпати своїми маленькими щуравими очима.

Нервово перебирає листки зшитка і переступає з ноги на ногу...

Врешті, подумавши хвилину, починає:

— Ми — им, Марко, Тулій Ціцеро, им — ...й спиняється, та ніяково красніє.

„Катиліна" грізно дивиться на нього і морщить свої кошлаті брови.

— Нуу-у! — цідить крізь зуби.

Бульбак мовчить, наче заклятий, і мне зшиток у руках.

— Оплату шкільну ти заплатив? — питає гостро „Катиліна".

Бульбак, вдоволений, що може щось відповісти, каже:

— Так!

— Таак, — цідить, з іронічним усміхом, — шкода, велика шкода, краще, щоб батько був купив тобі черевики! Скажи, чи я не кажу правду?

Бульбак признає в думці рацію, йому стає шкода, що батько не впав на таку добру гадку і замість купити йому лещета й черевики, вніс усі гроші на шкільну оплату.

— Ах, яка страшна шкода!

Він сумно дивиться крізь вікно на пухкий білий сніг, переводить очі на „Катиліну" і починає хлипати...

Не чекаючи на запросини професора, він сідає й обтирає гіркі сльози, розмазуючи їх по вусі, що уже почав засіватися...

Всі товариші спочували бідному Бульбакові, а „Катиліна" шалів...

Перетеребив пів кляси, наче галушки, задав напам'ять одну сторінку промови Катиліни, і тоді відсапнув. Енергійно пошуркав кріслом, тріснув дверима і щез як камфора.

Всі з полегшенням зітхнули. У клясі, наче на побойовиську. Насуплені обличчя, стиснені кулаки, жар у очах!

Я теж почувався покривдженим і рішив помститися!

Але хто винен? Чи педагог, що переповідає ту нещасну промову тисячі разів, наче папуга? Чи винні ми, що наче сполохані ягнята сидимо на лавках і тремтимо?

Ні! І ще раз ні! Винен Ціцерон!

Так, він єдиний, він винен!

Вранці, третього дня, зібрав я біля себе гурток товаришів і кажу:

— Товариші, я хочу полегшити ваші терпіння, я хочу обвинувати старого Ціцерона, хочу змести його з п'єдесталю!

Товариші з криком повилазили на лавки.

— Говори! — кричать з усіх боків, — скоріше!

І я виліз на лавку, накинув на одно плече плащ і з гордо піднесеною головою починаю:

„О, Ціцероне-е! Як довго надуживатимеш нашої терпеливости? Як довго ще слухатимемо твої шалені бесіди?

Коли, вкінці, скінчиться твоя безмежна зухвалість? — крикнув я й гордо глянув довкола.

— Добре, чеши його далі!

Відкашлявся я й продовжую:

— Чи не страшно тобі входити між великий збір, цих благородних учнів? О часи, о звичаї! Скільки вже ти зіпсував нам крови і ще далі псуватимеш?... Ти повинен впасти в ту саму засідку, що її нам підготував! Поглянь довкола на ті невинні жертви, на ті запалі очі, згорблені плечі, сумовитий вигляд! Скільки міліонів учнів загнав ти уже до гробу! А скільки ще маєш загнати? Проти тебе, Ціцероне, видаю страшне обвинувачення! Бо ти існуєш тільки на те, щоб нас мучити!

О, Ціцероне!

Підчас цього двері потихеньку відчинилися і в клясу, котячим ходом, непомітно всунувся „Катиліна" і сховався за лавку. Ніхто не спостеріг його присутности.

А тепер прийшла грізна хвилина. Я випрямився, затиснув кулак і з патосом крикнув:

— А на страшному суді почисляться з тобою міліони покривджених учнів! — закінчив я з патосом.

— Ура, — віват! — загуло з усіх боків, і захоплені товариші піднесли мене високо на руках, як оборонця покривджених.

Раптом усі замовкли, деякі обличчя поблідли. Ми побачили „Катиліну"...

Він випрямився у ввесь свій великий ріст і грізно глянув на мене:

— А тепер, — процідив крізь зуби, — виголоси мені промову Ціцерона! Ти ж це так гарно вмієш... — додав іронічно.

— Nec Hercules contra plures, зітхнув я півголосом і пішов на своє місце.

А всі в сміх!

А „Катиліна", той грізний, суворий педагог, розсміявся теж і поклепав мене дружньо по плечах.

Ще ніколи не мали ми такої приємної лекції, як ця година латини.

ФОТОКУТОК

ОСІННІ „ЛОВИ" СВІТЛИВЦЯ

Осінь любить дуже мряку і дощик. Що має робити „бідний" світливець, коли хоче закріпити на фотоплівці свої осінні враження?

Осінню світлові умовини є „під псом", тому треба мати до осінніх світлин добрий апарат (світломіць об'єктиву: 1:4.5) та світлочулий неґативний матеріял.

Осінь має свій чар і вміло використаний мотив (лискучий від дощу асфальт, гарне авто в дощеву погоду в світлі ліхтарень ітп.) принесе аматорові осінніх „ловів" повне задоволення.

Жовтих фільтрів не вживаємо, негативний матеріял беремо якнайкращий (найбільше чулий), час насвітлення 150—125 сек.

А мотиви, їх вибір — належать вже до самого „мисливця".

З ТАЄМНИЦЬ КУХНІ СВІТЛИВЦЯ

Кожна добра господиня має свої куховарські таємниці. Молода господиня старається здобути якнайбільше таких таємниць і тому „ганяє" скрізь за рецептами на щось „смачне".

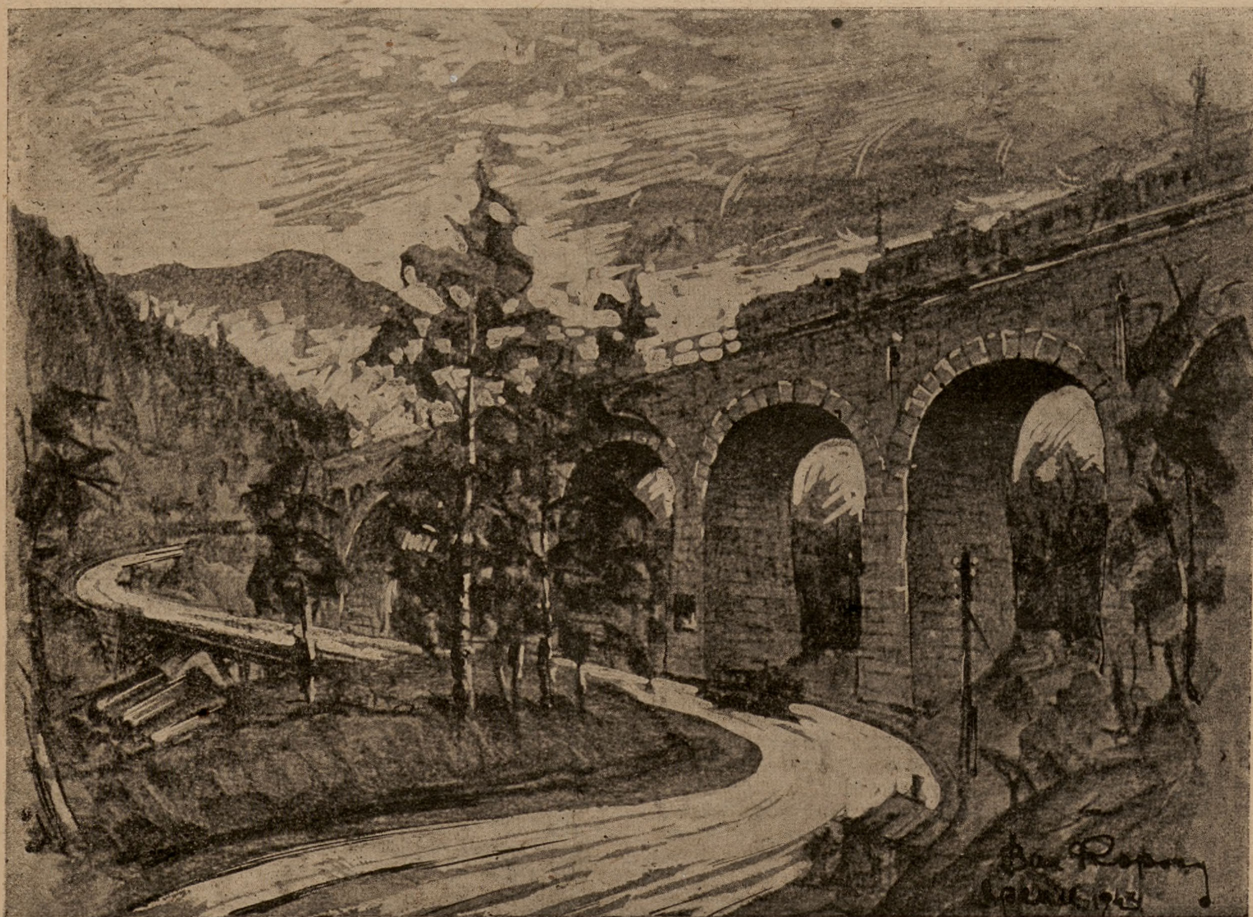
Світливець, який хоче мати добрі світлини, цікавиться теж різними „чудодійними" рецептами, які без більшого труду „воскресять" його „твори".

Не буду вихваляти рецепту до виявлення, яку нижче подаю Вам, шановні читачі, тоном вуличного продавця, однак ця рецепта добра і практична для аматорської практики. Треба взяти:

1) 1000 к. см. води
2) 250 г. сульфіту двонатрійного крист.
3) 50 г. гліцину
4) 250 г. карбонату двокалійного.

До виявлення плівок і платівок кліш беремо одну частину розчину на чотири частини води (контрастно) і одну частину розчину на вісім частин води м'яко). Б. М-ак

Де працює наша молодь

Міст на Пруті — *Рис. В. Форостецький*

ШАХИ

ҐАРНА ПАРТІЯ МИСТЦЯ ЛЬВОВА

В 1934. році розіграв проф. Попель ось таку інтересну партію:

Білі: проф. С. Попель.
Чорні: І. Шехтер.

1. d2 — d4 Kg8 — f6
2. Kg1 — f3 e7 — e6
3. e2 — e3 d7 — d5
4. Бf1 — d3 c7 — c5
5. c2 — c3 Kb8 — c6

З перестановкою ходів виник один із найдогідніших для білих варіянтів дебюту Колля. Винахідник цієї дебютної системи Колле мріяв про те, щоб знайти патентований спосіб на всяку оборону чорних і свідомо погоджувався на повільний і навіть почасти пасивний розвиток своїх фігур, щоб таким робом уникнути спрощень, що так часто, майже у всякому дебюті, ведуть до нічиєї. Основна ідея дебюту полягає в підготовці ходу e3 — e4, внаслідок якого білі не лиш освободжують свого бігуна, але й дістають інші догідності:

1) Збільшують рухомість бігунів, 2) нівечать перевагу чорних пішаків у центрі, і 3) зберігають легкі фігури від передчасного розміну і тому дістають добрі шанси розвинути атаку на королівське крило противника.

Зараз знайдено проти дебюту Колле кілька добрих систем оборони. Найпростіша з них — це профіляктична система Алехіна: 1. d4 d5, 2. Kf3 Kf6, 3. e3 Бf5! (чорні фактично не допускають дебюту Колле і зводять гру в один із варіянтів дебюту даминих пішаків), 4. Бd3 e6, 5. Бxf5 exf 6. Дd3 Дc8, 7. b3 Ka6 8, 0—0 Бe7, 9. c4 0—0, 10. Kc3 c6, 11. Бb2 Ke4, 12. Bfc1 Bd8 і становища скоро вирішуються (Алехін-Eube, 17. та партія матчу за першість світу).

Зовсім поправний також варіянт часто стосований Алехіном: 1. d4 d5, 2. Kf3 Kf6, 3. e3 c5, 4. Бd3 Kc6, 5. c3 Бg4!

Інші захисти чорних ведуть звичайно до складної боротьби з трохи кращими шансами для білих: Трохи слабше, ніж хід у тексті, було б 5... Kbd7, 6. Kbd2 Бd6, 7. 0—0 0—0, 8. Be1 (гірше було б 8. e4 cd, 9. cd de, 10. Kxe4 Kxe4, 11. Бxe4 Дb6 і рівна гра) e5, 9. e4 і становище білих краще.

6. Kb1 — d2 Бf8 — e7
7. 0—0 Дd8 — c7

Якщо 7... 0—0, 8. dc Бxc5 9. c4 Дc7 (після 9... de, 10. Kxe4 Kxe4, 11. Бe4 Дxd1, 12. Bxd1 і становище білих краще) 10. Дe2 Бd6, 11. Be1 Kg4! 12. h3 Kge5 зі складною, обопільно гострою грою.

8. e3 — e4 c5 × d4
9. c3 × d4 0 — 0

Якщо чорні розміняли б пішаки на e4, то білі, побивши конем пішака e4, мали б звільненого бігуна c1, що в парі з бігуном d3 сильно загрожували б становищу чорного короля після його короткої рокади

10. e4 — e5 Kf6 — d7
11. Дd1 — c2

Цим ходом білі приневолюють противника послабити становище пішаків перед королем.

11. ..... g7 — g6
12. Kd2 — b3 Дc7 — b6
13. Дc2 — d2 a7 — a5

чорні вирішили розпочати атаку на крилі дами, рахуючи, що власне королівське крило задовільно сильне, щоб

15. Kf3 — g5 Kd7 — f8

опертися всім загрозам.

14. Дd2 — h6 Bf8 — e8

Якщо 15 .... Бxg5, то 16. Бxg5 з наступним 17. Бf6 і чорні попали б у безвихідне становище.

16. h2 — h4 a5 — a4
17. h4 — h5

Білі жертвують коня, щоб не припинювати атаки. Чорним не залишається ніщо інше, як прийняти цю жертву.

17. .... a4 × b3
18. h5 × g6 h7 × g6

Після 18. .... fxg, настало б 19. Kxh7!! Bxa2 (але не Kxh7 бо 20. Дg6 + і мат в наст. ході) 20. Kxf8 (загрожує Дxg6 +), Бxf8, 21. Дxg6 Бg7.

22. Дxe8 + Бf8, 23. Бh6! Дd8 (або Дb4), 24. Дg6 з неминичим матом у наступному ході.

19. Kg5x f7!!

Якщо чорні не прийняли б і цю гарну пожертву другого коня, то після пожертви третьої фігури, а саме: 20. Бxg6 + Kxg6 21. Дh7 + білі виграли б наступним ходом.

19. .... Kf6 — d8

Також інші ходи не спасають чорних від програшу.

20. Дh6 — h8 + ! Kpg8 × f7
21. Бc1 — h6 піддав

(Уваги проф. Попеля).

Розв'язки загадок

з 10 ч.

I. ХРЕСТИКІВКА

	1 о	2 ко		3 ба		4 по	ра	
		5 лі	те	ра	ту	ра		
	6 ви	но		ни		7 ди	8 ва	
	мо						та	
9 ло	га	10 за		11 а		12 за	га	та
		13 ба	са	ра	бі	я		
		ва		рат		ва		

II.

те	ре	ми		
	ма	ко	гіп	
		ла	ти	на
	ко	ли	ба	
а	мунд	сен		
	по	ко	ра	

III. МАГІЧНИЙ КВАДРАТ

К	О	Р	О	П
О	П	О	К	А
Р	О	М	Е	Н
О	К	Е	А	Н
П	А	Н	Н	А

IV.

короп
уляна
лянос
інгул
шапка
чапля
оріон
родан
наказ
адрія
русич
автор
дарія
антін
Куліш, Чорна Рада

УКРАЇНСЬКІ РІКИ

1. Дністер
2. Ненаситець
3. Інсулець
4. Псло
5. Рось
6. Опір

VI. ШАХОВИЙ КОНИК

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає.
І сонце спатоньки зове
У синє море: покриває
Рожевою пеленою.

(Шевченко)

Я народився 23. 7.

Звідки я це знаю?

2672—365=2307=23.100+7.

Цифри, що позначають кількість соток числа. дають мені день моїх народин, а одиниці (десятки) — місяць.

Чому?

Позначім число дня через x і число місяця через y.

Маємо:

(2x . 10+73) 5+y=
=(20x+73) . 5+y=
=100x+365+y
2672=100x+365+y
2307=100x+y=23 . 100+7
23=x
7=y.

ЗАГАДКИ

I.

1—2; 3—4—5—6—7—8; 9—10—11—3—6; 12—2—5—2—7—8;

Відчитайте народну приказку, замінюючи кожне число відповідною буквою за таким ключем

1 2 10 2 12 6	—	назва одного журналу
5 6 7 6	—	предмет хатнього устаткування
9 2 10 3 6	—	мішечок
5 11 7	—	цар пустині
3 4 12	—	назва двох українських рік
1 8 7 2	—	чудо

II.

Перетворити слово „роса" в слово „віра", переходячи через чотири посередні слова. За кожним переходом зміняти тільки одну букву. Для прикладу подаємо, як від слова „рама" можна через чотири інші слова перейти до слова „щука".

РОСА	*РАМА*
. . . .	ДАМА
. . . .	ДУМА
. . . .	ДУКА
. . . .	РУКА
ВІРА	*ЩУКА*

Ще дві такі загадки:

КАРТА	СУМА
.	. . . .
.	. . . .
.	. . . .
ЗІРКА	КАСА

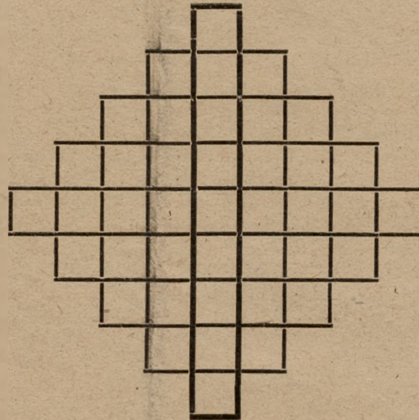
III.

Утворіть слова таких значень: 1. неприятелі; 2. примітивний плуг; 3. керівник; 4. козацьке полкове місто на Лівобережжі; 5. радісно; 6. середньовічний шляхтич-вояк; 7. негрубий.

Від кожного з цих слів відніміть одне із слів, що мають такі значення (в іншому порядку!): 1. звук; 2. староєгипетський бог; 3. частина тіла деяких тварин; 4. оселя; 5. той, хто очолює високу школу; 6. частина господарства; 7. володар.

Залишаться склади, які назвуть велику постать нашої історії.

IV.

Букви

а, а, б, в, в, в, в, д, д, д, д, ж, з, и, и, и, и, і, і, к, л, н, н, н, о, о, о, о, о, о, п, р, р, р, с, с, т, у, ц, я, я

вписати в фіґуру так, щоб в поземних рядках повстали слова таких значень:

1. приголосівка; 2. ріка на сході України; 3. домашня тварина; 4. неврожайна країна; 5. учений; 6. частина воза; 7. знаходяться над очима; 8. рід поезії; 9. голосівка.

Букви середньої прямовисної колони дадуть назву місцевости, славної з козацько-польської битви.

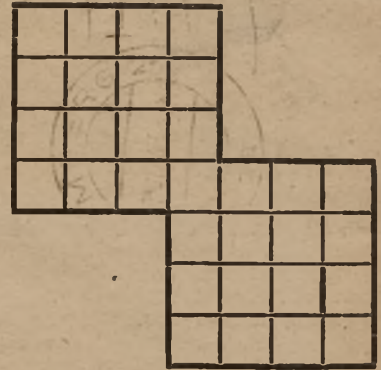
V.

1	4
2	5
3	6

Заповніть поля поодинокими складами так, щоб вийшли слова такого значення:

1—2—3	шлях
1—4	міра часу
4—5	частина церкви
1—5	так мати називає дочку
6—5	дівоче ім'я (здрібніле)
2—6	відділ російського війська
3—4	покривало
1—2—6	дівоче ім'я

VI.
ПОДВІЙНИЙ МАГІЧНИЙ КВАДРАТ

Букви:

а, а, а, а, б, б, в, в, д, е, і, і, і, і, і, і, н, н, р, р, т, т, т, у, у, ц, ц, ц, я, я, я.

Значення слів: 1. посуд, в якому продають зубну пасту, фарбу тощо; 2. змій-полоз; 3. місто в півд. Італії; 4. частина збройних сил; 5. дрібна американська монета; 6. напис над головою розп'ятого Христа; 7. прилад для ловлі риби.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Василь Дзьоба — Покищо не використаємо — може колись пізніше.

Аркадій Олещук, Остап Крем'янченко, М. Луженко, Я. Ґомза, М. Сидір, М. Сидага, І. Головецький, М. Буйний, Я. Міщук — до друку не надається.

ЯК СТАТИ ЧАРОДІЄМ?

Щоб стати чародієм, треба уважно читати ... „Дорогу", а радше наші цікаві „таємничі" поради, що їх нам вдалося „вирвати" в одного з досвідчених „чародіїв". Як, може, відомо Вам — дорогі читачі, всякі чародійські „штучки" ґрунтуються на звичайних фізичних чи хемічних явищах, і той, хто вміє їх використати, стає „чародієм". Сьогодні зробимо собі одну „штуку" з ділянки електричного притягання. До нашого досвіду треба нам: газети, паперу і шпильок. Небагато? Газету „приклеюємо" до печі (але без клею!), лише щоб нагрілася. З паперу витинаємо малі паперові фіґурки і кожній фіґурці вбиваємо в ногу шпильку. Це не дуже болить! Тепер приходить найважливіше — наша „штучка". Фіґурки кладемо на тацю, а нагріту газету беремо в обидві руки і тримаємо поземо над тацею. На команду: „піднімайтесь!" — фіґурки слухняно підносяться вгору (коли наближаємо газету!). Можемо їм дозволити назад положитися, тоді підносимо газету вгору. Шпильки в ногах фіґурок не дозволяють фіґуркам „приклеїтися" до газети. Це кінець нашої „штучки". Хто вміло навчиться ще приказувати своїм фіґуркам, той напевно буде мати успіхи в колі своїх знайомих, а молодші напевно будуть аж роти відчиняти з подиву. Бажаємо успіхів! *Ю. Ч*

„ДОРОГА" — ілюстр. журнал. **Появляється** 15-того кожного місяця. **Видає „Українське** [illegible] **Краків - Львів, Унґарнштрассе 21.** Тел. 233-23. — За редакцію відповідає: **Др. Юрій Старосольський** — Передплата: річно 8.— зл., піврічно 4.— зл. **Поодиноке число 80 ґр.** — ЦІНИ ОГОЛОШЕНЬ: За текстом 1/8 сторінки (максимальний вимір) — 150,— злотих. Оголошення в тексті 100% дорожчі. — З друкарні Укр. Академії Наук у Львові, Постгасе 11. — Ukrainische Monatschrift „DOROHA" (Der Weg). **Verlag: Ukrainischer Verlag, Krakau Zweigstelle Lemberg, Ungarnstrasse 21. — Druck: Druckerei Ukr. Akademie der Wissenschaften, Lemberg, Postgasse 11 Lemberg, Postschliessfach Nr. 22.**